

In memoriam Anderle Ádám (1943–2016)

Egy egyetemes történeti folyóirat szerkesztősége 2016 őszén egy új sorozat megindítását határozta el: életútinterjúk közlését. Olyan szakmai beszélgetéseket, amelyek az Európában folyó egyetemes történeti kutatások és oktatás kiemelkedő, nemzetközileg is jelentős alakjait mutatják be. Elsőként Anderle Ádámot, a Szegedi Tudományegyetem professzorát, a Latin-Amerika-tanulmányok legtekintélyesebb magyarországi képviselőjét, külföldön is elismert alakját kerestem fel kérdéseimmel a folyóirat nevében, azonban megválaszolásukra, az interjú formába öntésére már nem volt mód. Életút-beszélgetés helyett immáron csak megemlékezés készülhet, felidézve a 2016 novemberében elhunyt professor pályáját.

Ez a pálya három, párhuzamosan művelt, egyenrangúan fontos területre összpontosult. Egyik pillére a szegedi egyetemen végzett iskolateremtő oktatói munka volt, ezen belül is különösen a tehetséggondozás és az újabb kutatói generációk nevelése. A mester-tanítványi kapcsolatot, amely Anderle professzorhoz fűzött, magam is ennek köszönhetem. Néhány évvel azután ismerkedtünk meg, hogy 1988-ban akadémiai doktori címet szerzett *Nemzettudat és kontinentalizmus Latin-Amerikában a XIX. és a XX. században* című disszertációjával, amely addigra könyv alakban is megjelent.¹ Ez a kötet nemcsak rám, a még fiatal, Latin-Amerika problémáival éppen ismerkedő történészre volt nagy hatással, hanem, mivel mondanivalója érvényes maradt, azóta is kiindulópontul szolgál a magyarországi latin-amerikanisták újabb nemzedékei számára. 1991-ben lettem az első – akkor úgy neveztük – aspiráns, vagyis doktorjelölt Anderle Ádám mellett, aki aztán később hűsznál is több kollégát kísért és segített a doktori fokozat megszerzéséig. Talán a legjobb pillanatban talákoztunk, a negyvenes évei végén járó, már jelentős kutatói és tanári gyakorlattal rendelkező témavezetőm hamar meghatározó szakmai irányítvővé vált számomra, akivel haláláig gyakran beszélgettünk, vitatkoztunk. Csodáltam az egész térséget átfogó ismereteit, fogékonyságát, komplex látásmódját, sziporkázó ötleteit, aktivitását és mindig inspiráló tanári személyiségét.

Anderle Ádám nemcsak a doktoranduszokkal, hanem a fiatalabbakkal, az egyetemistákkal is jó érzékkel, nagy türelemmel dolgozott. Az 1990–2010-es években irányító szerepet vállalt a magyar felsőoktatás jellegzetes tehetséggondozó fő-

1 Anderle Ádám: *Nemzettudat és kontinentalizmus Latin-Amerikában a XIX. és a XX. században*. Bp., 1989.

rumának, a tudományos diákköri mozgalomnak a szervezésében. Az Országos Tudományos Diákköri Tanács (OTDT) humán (bölcész) tagozatának az elnöke (1996–2003), majd az OTDT elnökségének tagja (2003–2015) volt. A szervezet fél évszázados történetét több általa szerkesztett kötetben dolgozta fel.²

Minden szakma voltaképpen generációk egymásra épülése nyomán fejlődik. A történetírásban sincs olyan új álláspont, amely ne lenne a korábbi kritikája, de nincs olyan új álláspont sem, amely a kritizált nélkül megszülethetett volna. Anderle Ádámról közismert, hogy Wittman Tibor tanítványának vallotta magát. Aktív részt vállalt egykori szegedi mestere emlékének ébren tartásában. Írásaiban azonban elismeréssel nyilatkozott még Márki Sándorról, Mérei Gyuláról, és nem kisebb érdeklődéssel követte a saját generációjához tartozó vagy a fiatalabb kutatók eredményeit is. Újra és újra átfogó képet adott, mérleget készített – magyar és idegen nyelven – a hazai iberisták, latin-amerikanisták kutatásairól,³ amelyeket igen pontosan ismert. Tudományszervezői tevékenységével, mely kezdettől kiváló nemzetközi kapcsolatrendszerére épült, összefogta és segítette magyar kollégáit. Időről időre összegyűjtötte egy-egy szimpózium erejéig tudományterülete különböző egyetemeken dolgozó képviselőit, akiknek jelentős része egykori tanítványa volt. Nem „szobatudós” volt, inkább menedzser típusú vezető. Fáradhatatlanul kereste az anyagi forrásokat, utazási és publikálási lehetőséget teremtve a fiataloknak, a doktori iskolának (1993-tól volt alapító vezetője a szegedi egyetemen működő Hispanisztika Tanszéknek és a modern kori történeti doktori programnak). Konferenciákat szervezett, köteteket adott ki tanítványi köre közreműködésével, így tekintélyes szerkesztői életművet is magáénak tudhatott. Ebből a műfajból kiemelkedőnek tartom tematikus köteteit.⁴

A magyarországi Latin-Amerika-kutatások bemutatása során Anderle professzor törekedett arra is, hogy saját tudományos eredményeinek helyét kijelölje a hazai és a nemzetközi mezőben. Historiográfiai áttekintései jól mutatják, milyen szerteágazó volt személyes történeti érdeklődési köre, amely lényegében az egész spanyol nyelvű világot átfogta, ráadásul rendkívül széles időkeretben (16–21.

2 *A magyar Tudományos Diákköri Konferenciák fél évszázada (1951–2001)*. Összeáll., szerk.: Anderle Ádám. Bp., 2001 (bővített kiadás 2011-ben); *A tehetségről. Beszélgetések a Tudományos Diákkörről*. Szerk.: Anderle Ádám–Koósné Török Erzsébet. Bp., 2005.

3 Például: Anderle Ádám: *A magyar Latin-Amerika története-kutatások harminc éve*. Szeged, 1996; Uő: *Latin-Amerika történetének kutatása Magyarországon (1967–1997)*. In: *Századok*, 133. (1999) 1087–1106.; Uő: *América Latina en la historiografía húngara (1990–2000)*. In: *Jahrbuch für Geschichte Lateinamerikas*, 38. (2001) 365–376.; Uő: *Libros húngaros sobre la historia de América Latina*. In: *Anuario de Historia de la Iglesia*, 15. (2006) 269–274.; Uő–Harsányi, Iván: *El hispanismo histórico en Hungría*. In: *Spagna Contemporanea*, 28. (2005) 221–249.

4 *Iglesia, religión y sociedad en la historia latinoamericana 1492–1945*. I–III. Ed.: Anderle, Ádám. Szeged, 1989; *Estudios sobre transiciones democráticas en América Latina*. Ed.: Anderle, Ádám–Girón, José. Oviedo, 1997; *A zsidóság a hispán világban*. Szerk.: Anderle Ádám. Szeged, 2004; *A magyar forradalom és a hispán világ, 1956*. Szerk.: Anderle Ádám. Szeged, 2007; *A láthatatlan nép. Cigányok az Ibériai-félszigeten és Latin-Amerikában*. Szerk.: Anderle Ádám. Szeged, 2008; *Latin-Amerika. A függetlenség útjai. Bicentenario, 1810–2010*. Szerk.: Anderle Ádám. Szeged, 2011.

század). Kutatói és szerzői életművének⁵ fő pilléréivé a perui⁶ és a kubai⁷ történelemről szóló írásai, illetve az utóbbi évtizedekben főként a spanyol⁸ modern kor politika- és eszmetörténetéhez kötődő munkái váltak. Legutóbbi kötete, a *Spanyol mozaik* éppen a halála előtti napokban jelent meg.⁹ Az általa felvetett és kidolgozott problémakörök többnyire túllépnek az országtörténet keretein, és gyakran – kedvelt kifejezésével élve – a *hispan világ* egészéről kívánnak szólni, ily módon a ma egyre divatosabb *global history* irányába mutatnak. Számos rész tanulmánya mellett átfogó művei tükrözik a hazai kutatásban unikális látásmódját, szintetizáló erejét, elemzőkészségét és problémafelvetéseinek eredetiségét.¹⁰ Azt a friss szellemi energiát, amellyel tudományága új, nemzetközileg is érvényes tendenciáit követte. Nem véletlen, hogy nagy tanulmányok megírására kérték fel külföldön is (például a modernizációról, illetve a populizmusról).¹¹

Anderle Ádám művei között ugyanakkor nemcsak olyanok vannak, amelyek a *hispan világ* problémáit hozták be, tárták fel a magyar tudomány számára, hanem olyanok is, melyek a magyar történelem vonatkozásait mutatták be külföldi fórumokon, főként kapcsolattörténeti kontextusba helyezve. Több fontos tanulmánya ebben a témakörben korábban feltáratlan forrásbázisra épül.¹² Talán a kapcsolattörténeti dimenzió, valamint az emigrációkutatás volt itthon a legnagyobb érdeklődést kiváltó téma azok közül, amelyekkel Anderle Ádám és az ő inspirációjára tanítványi köre foglalkozott.¹³ Fontos tematikus kötetek születtek kapcsolat- és diplomáciatörténeti kutatások alapján,¹⁴ valamint jelentős forráskiadványok jelentek

5 2008 előtti publikációinak teljes és válogatott jegyzéke is rendelkezésre áll: *Anderle Ádám: Publikációk jegyzéke 1967–2007. Lista de publicaciones.* Összeáll.: Rákosi Marianna. Szeged, 2008; valamint Anderle Ádám műveinek válogatott bibliográfiája. In: *Az identitás régi és új koordinátái. Tanulmányok Anderle Ádám 65. születésnapjára.* Szerk.: Berta Tibor et al. Szeged-Bp., 2008. 316–323. A 2008 utáni anyaggal frissített publikációs listát lásd az MTMT oldalán: Anderle Ádám közleményei <https://vm.mtmt.hu/search/slist.php?lang=0&AuthorID=10008162>.

6 Anderle Ádám: *Vihar a Sierrában. Indián függetlenségi küzdelmek a XVI–XVIII. században.* Bp., 1981; Uő: *Movimientos políticos en el Peru entre las dos guerras mundiales.* La Habana, 1985.

7 Anderle Ádám: Che Guevara. In: Horváth Gyula–Anderle Ádám: *Perón – Che Guevara.* Bp., 2000. 163–342. (Fekete-fehér.)

8 Anderle Ádám: *Megosztott Hispánia. Államfejlődés és nemzeti mozgalmak Spanyolországban.* Bp., 1985; Uő: *Spanyolország története.* Bp., 1999; Uő: *Spanyol királyi dámák.* Bp., 2002.

9 Anderle Ádám: *Spanyol mozaik. Tanulmányok a hispanista kutatások történetéből.* Pécs, 2016.

10 Anderle Ádám: *Latin-Amerika története.* Bp., 1998; Uő: *Modernización e identidad en América Latina.* Szeged, 2006.

11 Anderle, Ádám: El positivismo y la modernización de la identidad nacional en América Latina. In: *Anuario de Estudios Americanos*, 45. (1988) 419–484.; Uő: El populismo. In: *Historia de Iberoamerica.* Tomo 3. *Historia contemporanea.* Coord.: Lucena Salmoral, Manuel. Madrid, 559–609.

12 Anderle, Ádám: Luz y momento. In: *La luz domesticada. Vida y obra de Nicolás Müller.* Ed.: Giron, José. Oviedo, 1995. 119–152.

13 Anderle, Ádám: *Hungria y España. Relaciones milenarias.* Szeged, 2007; Uő: La intervención española en la revolución húngara según las fuentes húngaras. In: *Historia Actual Online*, 10. (2006) 115–123.; Uő: Fuentes húngaras de la emigración húngara en América Latina. In: *Emigración centroeuropea a América Latina.* Ed.: Opatrný, Josef. Praga, 2003. 49–55. (Ibero-americana Pragencia, 10.)

14 *A magyar-katalán kapcsolatok ezer éve. I–III.* Szerk.: Anderle Ádám. Szeged, 2001.

meg irányításával.¹⁵ A legutóbbi jelentős Anderle-tanulmány 2015-ben látott napvilágot a *Századokban*.¹⁶

Anderle professzor – súlyos betegsége ellenére – élete utolsó pillanatáig dolgozott. 2016 őszén konferenciát szervezett Szegedre a spanyol polgárháború évfordulója kapcsán, és nagyon várta új könyve megjelenését. Még sikerült kézbe vennie a kötetet, gondolatban pedig velünk volt az utolsó konferencián, értesült sikeréről. Hátrahagyott életműve teljes és olyan gazdag, hogy kutatók újabb nemzedékei számára tarthatja életben szellemét.

Szilágyi Ágnes Judit*

15 Anderle, Ádám–Kozári, Monika: *Un húngaro en el México revolucionario. Correspondencia de Kálmán Kánya, ministro del Imperio Austro-Húngaro en México en México durante la Revolución Mexicana y la Primera Guerra*. México, 1999; magyarul: Uők: *A Monarchia utolsó követe. Kánya Kálmán Mexikóban 1914–1919*. Szeged, 1990; *A magyar kérdés. Spanyol követi jelentések Bécsből 1848–1868*. Összeáll., szerk.: Anderle Ádám. Szeged, 2002; *A Marosy-iratok. Magyar királyi követség Madridban 1948–1957*. Összeáll., szerk.: Anderle Ádám. Szeged, 2002.

16 Anderle Ádám: A Rajk-per spanyolországi előzményei. In: *Századok*, 149. (2015) 6. sz. 1327–1361.

* Habilitált egyetemi docens, Eötvös Loránd Tudományegyetem BTK Új- és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék (1088 Budapest, Múzeum krt. 6–8., szilagyi.agnes@btk.elte.hu).